

Саха Республикатын Уус – Алдан муниципальной оройуонун

Бэйдинэтээ5и 6№ «Чэчир» о5о уьуйаана

оскуола иннинээ5и саастаах оболорго

муниципальной бюджетнай тэрилтэ.

Төрөппүт мунньабын сценарийа

Тиэмэтэ: «Дьиз кэргэн традицията»

Онордо: иитээччи

Данилова Кюннэй Николаевна

Сыала – соруга: Дьизэ – кэргэн традициятын тутууу, бэйэ санаатын атах тэпсэн олорон уллэстии, атастаһы уонна кэпсэтии. Төрөпүттэр култуураларын урдэтии, сананы билии – көрүү, төрөпүтү уонна иитээччини кытта улэни салгыы тэрийии.

Улэ – көрүнэ: көрсүһүү

Улэ былаана:

1. Кирии тыл
2. Сынньана таарыйа оонньоохун
3. Кэпсэтии
4. Анкета толорообуна
5. Кэпсэтии «Дьизэ кэргэн традицията»
6. Түмүк

Төрөпүт мунһабын иннинэ ытыллар үлэ: Дьизэ кэргэн портретын уруһуйдааһын

Кирии чаас:

Кирии тыл

Иитээчи: Убаастабыллаах төрөпүттэр! Бүгүн биһиги муһуннубут, кэпсэтээри дьизэ кэргэммит, дьизэ кэргэммит традициятын туһунан уонна кини суолтатын оҕо сайдар иитиитигэр.

1. Керсууубутун ооньууттан сабалыабын. «Оҕо саабым эттигэ»

Мин билигин остуолга араас эттиктэри ууруом. Буолуохтара биһиэхэ мээчик, куукула, массыына, сурук, пирамида. Хас биирдии киһи оҕо сааскытын санатар, оҕо сааскыт ооньуурун талан ылабыт уонна олоххут биир кэрэ оҕо сааһын кэпсиигит.

Сүрүн чааһа:

Кэпсэтии

Иитээчи: Эһиги “дьизэ кэргэн” диэн тылы хайдах өйдүүгүт? Владимир Иванович Даль этиитинэн «Дьизэ кэргэн диэн чугас аймахтар уонна төрөпүт оҕотун кытта бииргэ олоруута» диэн этэр эбит. Былыр – былыргаттан дьизэбэ уонна дьизэ кэргэннэ тапталы уонна убаастабылы кэпсэтэллэр эбит. Урукку сылларга диэ кэргэннэ сыһыаннаах элбэх номохтор, үһүйээннэр, остуоруйалар, өс – хобоонноро айыллыбыттара, кэпсэннелибиттэрэ. Чэ эрэ

билигин дьизэ кэргэн туьунан өс хобооннрдо этиэххэйин. Мин сабалыам эьиги ситэрэн биэрээрин.

1. « Оџо төрөөтөџүнэ оннооџор – оһох иччитэ үөрэр»
2. « Кырдыаџаьы хааһахха – хаалы сылдьан сүбэлэт»
3. « »
4. «»
5. «»

Онтон билигин дьизэџэ үлэ, ити эппит өс хоһооннорбут өйдөбулун, суолтатын оџолороргутугар быһаараџыт.

Онтон эһиги хайдах өйдүүгүт оџо сүрүн иитиитэ дьизэ кэргэннэ ду эбэтэр уһуйаанна ду? ӨФ үөрэџриитин сокуонунан « Уһуйаан дьизэ кэргэннэ оџо итиитигэр кеме буолар эбит»

Убаастабыллаах ийэлэр – аџалар, эбээлэр – эһээлэр! Эһиги буолаџыт төрөппүт оџоџутугар, сиэннитигэр маннайгы учуутал. Бастакы оскуолата – эьиги дьизэџит. Оџо олоџун биир умнуллубат бараммат кэрэ тугэнэ.

Чэ эрэ билигин кэпсэтиэхпит дьизэ кэргэн традициятын туһунан.

Куускэ таптыыбын, хаьан биһиги мунньустарбытын,

Кылбаа манган тангаһынан остуол ньуурун сабарбытын.

Эбээм ийэбин кытта,

Аџам уонна мин,

Биьиги бары буолабыт – иллээх дьизэ кэргэн.

Анкета толорооһуна

Иитээччи: Баһаалыста билигин аџыйах ыйытыктаах анкета толороргутугар көрдөһөбүт « **Хас биирдии дьизэџэ – дьизэ кэргэн традицията**»

1. Эһиги санааџытыгар туох киирэрий «Дьизэ кэргэн традициятыгар»
2. Эһиги дьизэ кэргэннитигэр ханнык традициялар киирэллэрий
3. Оџо итиитигэр дьизэ кэргэн традицията көмөлөһөр дуо?
4. Оџоџ ханнык үчүгэй майгыны иитэрий?

Төрөппүттэр бэйэлэрин традицияларын кэпсииллэр

Кэпсэтии «Дьиз кэргэн традицията».

Дьиз кэргэн традицията диэн - бастакы учаратынан дьиз кэргэн иһинэн буолар бырааһынньыктар, оҕо төрөөбүт күнэ, Саҥа дьыл тыыннаах харыйаны киэргэтии, симээһин, аан – дойду дьахталларын күнэ, Сэбиэскэй аармыйа күнэ. Оҕону кытта бииргэ театрга, музейга, быыстапкаларга сылдьыы буолар. Буолун сөп оҕолору кытта бииргэ оонньоохун, айылҕаҕа сынньанааһын, сибииһэй салгынга дьаарбайааһын, дьиз кэргэн фотоальбомун толоруу ити барыта дьиз кэргэммит традицията буолар.

1. Традиция «Дьиз кэргэн бырааһынньыктара»

- Эһиги санаабытыгар, бырааһынньык тэрийэр оҕо сайдытыгар наада буолуо дуо? (наада)

Саамай сөп оҕо сайдар эйгэтигэр бырааһынньык тэрийэр киниэхэ тынар салгына буолар. Бырааһынньык оҕо саас умнуллубат күнэ буолар. Эһиги санаабытыгар бырааһынньыкка дьизни киэргэтэри туох дии саныгыт?

Онтон төһө кыах баарынан бырааһынньыкка дьизни киэргэтэр учугэй. Оҕо настаннаһата өрө көтөҕүллэр. Оҕо буун кытта тэннэ дьизбин киэргэтэр ессе астык буолар. Төрөөбүт күннэ уонна атын да бырааһынньыктарга оҕо бэлэх биэрэр туохтааҕар да учугэй кинилэр эһигиттэн уерэ-кете куутэллэр.

- Хайдах туох бэлэҕи бэлэхтииргитин ордоробутуй?

Бэлэх арааһынай буолуохтаах, оҕо өйүн – санаатын, болҕомтотун сайыннарар оонньоурдар. Өссө эти – хааны дьэбдигирдэр оонньоурдары биэрэр ордук үчүгэй. Холобур: Мээчик, скакалка, обруч. Оҕо тарбаҕын былчынҕын сайыннарага араас өннөөх харандаастар, фломастердар, пласталин биэриэххэ сеп. Өссө төрөөбүт күннэ бары дьиз кэргэнинэн хаартыскаҕа түһэр өссө ордук умнуллубат түгэн буолар.

Онтон билигин кыратык сынньанана таарыйа бэйэбит дьиз кэргэммит туьунан хоһоон айан ылыахпыт.

2. Традиция «Дьиз кэргэн альбома»

Бу кийи олоьун кэпсиир кыра кинигэ буолар. Биир өттүнэн оҕо борустуой өйдөбүннук буолар, иккиһинэн – туспа таайыллыбатах таабырын буолар.

- Эһиги дьиз кэргэннит фотоальбомун бүтэьигин хаһан көрбүккүтүй?

Өссө хаартыска мунньарга күнүн - дылын суруйар ордук үчүгэй буолар, ханнык умнуллубат түгэннэрин кэпсэнэ сылдыар буолаллар. Билинни үйэбэ өссө телефон, арааһынай фотоаппараттар сайдан хаартыскаба түбэрэр сүрдээх чэпчэки. Хас биирдии кэрэ түгэннитин хаартыскаба түбэрэн мунньун ол эниги олоххутун кэпсиир кистэлэн буолар.

3. Традиция «Дьэ кэргэн айылбаба сынньаныта»

- Этин эрэ, ким энигиттэн дьэ кэргэнинэн куорат таһыгар, айылбаба сибиэһэй салгына сынньанар традициялааһый?

Айылбаба сылдыы оҕо сайдарыгар, доруобуйатыгар улахан оруолу оонньуур. Дьэ кэргэнинэн тэринэн куорат таһыгар эбэтэр сайылыкка сынньаныы, ыллык суолунан хаамыы, сир аһын астаабын, чыычаах ыллыырын истии, араас үөнү – көйүүрү кэтээн көрүү, сөтүөлээһин, айылбаба дьикти көстүүтүн оҕолору кытта тэннэ уруһуйдааһын, оҕолору кытта тэннэ араас хамсанылаах оонньууну оонньообун ити барыта оҕо сайдарыгар сүрүн күүс буолар. Ол сылдан оҕолорго хобоон ааһыта, айылбаба материалын хомуйуута, эриэхэ, сэбирдэх, хаамыска уонна дьэбэ тийэн араас оноһук оноруута. Уонна саамай учугэйэ күөх хонууга тэлэһийэ олон абааһын. Бэйэбит кэннэ хаалларбыт бөхтөрбүтүн хомуйарбытын умнубаппыт, оҕону айылбаба харыстабыллаахтык сыһыаннаһарын чинэтэбит, айылбаба – биһиги иккис дьэбит буоларын умнубаппыт.

4. Традиция «Дьэ кэргэнинэн театрға, музейға, быыстапкаларға сылдыы»

- Ким энигиттэн оҕотун кытта театрға, музейға, быыстапкаба сылдыар дьэ кэргэн баар дуо?

Хайа бабар киһи кэрэбэ, сырдыкка талаһар аналлаах. Хас биирдии норуот бэйэтэ туспа култууралаах, абыычайдаах уонна традициялаах буолар. Биһиги улахан дьон оҕолорбутун кэрэбэ талаһарға үөрэтиэхтээхпит. Музейға сылдыаһын хас биирдии дьэ кэргэннэ бырааһыннык курдук ааһахтаах.

5. Традиция «Оҕону кытта оонньоһун»

- Этин эрэ, эниги ордук ханнык оонньуулары оҕоһутун кытта оонньоугутуй?

Бары билэллэрин курдук. Оҕо саас диэн – оонньуу, оонньуу диэн – оҕо саас буолар. Билинни үйэбэ араас элбэх оҕону сайыннарар оонньуурдар, оонньуулар бааллар. Холобур: Остуол оонньуута, тыл оонньуута, уерэтэр оонньуу, хамсанылаах оонньуу, сайыннарар оонньуу. Өссө дьэ кэргэнинэн домино, лото, дуомат, шахмат уонна да атын оонньууларынан оонньуур олус

үчүгэй. Төрөппүт дьон оҕолоругар кыра да болҕомтону уураллар сүүрдээх наада, оҕо кыраҕа да үөрэр уонна дьоллонор. Оҕону кытта оонньоохун эмиэ биир дьэ кэргэннэ традиция буолар. Уонна оттон биһиги сүбэлиэхпитин баҕарабыт оҕолоргутун кытта бу оонньоулары оонньоургутугар. Холобур : «Туох көтүөн сөбүй», «Таай, ханнык үүнээйи сиэмэтэй», «Ким туох буолуой».

Тумук чааһа:

Иитээччи: Биһиги илиилэрбитигэр – үүнүөхтэрэ үөрэхтээх, үлэһит, ийтиилээх, сайдыылаах, бэйэлэрин төрүттэрин биэс тарбах курдук билэр биһиги инники кэнчээри ыччаттарбыт.

Уонна ааспыкка ытыллыбыт «Мин эйэлээх дьэ кэргэним» диэн уруһуйбут түмүгүн этэрбитин көнүллээн.

Уһаастабыллаах төрөппүттэр! Бүгүңнү төрөппүт мунһаҕын ким тугу ордук сөбүлээбитин, интэриэһиргээбитин, тугу сананы билбитин бэйэтин ис санаатын суруйан бу коробка иһигэр угаргытын көрдөһөбүт.

Бүгүңнү төрөппүт мунһаҕа манан түмүктэнэр, кэлэн кыттыыны ылбыккытыгар улахан барҕа махтал!